

**YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULU II. KADEME ÖĞRENCİLERİNİN
KİŞİSEL HİJYEN UYGULAMALARI**

Ali ARAT¹
Işıl ŞİMŞEK²
Gürcü KOÇ ERDAMAR³

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, yatılı ilköğretim bölge okulu II. kademe (6,7, ve 8. sınıf) öğrencilerinin kişisel hijyen uygulamalarının belirlenmesidir. Araştırmanın örneklemini Antalya ili Serik ilçesinde yer alan Yukarıkocayatak Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'na kayıtlı 142 kız, 146 erkek toplam 288 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın verileri, öğrencilerin kişisel bilgileri ve hijyen uygulamalarına yönelik sorulardan oluşan anket formu ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin çoğunluğunun dişlerini düzenli olarak her gün fırçaladıkları, ayaklarını her gün yıkadıkları, kulaklarının içini ucuna pamuk sarılı çubuk ile temizledikleri, çoraplarını her gün değiştirdikleri, öğrencilerin yarısının iç çamaşırlarını 2-3 günde bir değiştirdikleri, burunlarını düzenli olarak akar su ile veya temiz bir mendil ile temizledikleri saptanmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre kışın daha sık banyo yaptıkları, dişlerini daha düzenli ve daha doğru sıklıkta fırçaladıkları, gündüzlü öğrencilerin yatılı öğrencilere göre diş fırçalarını daha sık değiştirdikleri, gruplar arasındaki farkın .05 düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, yatılı ilköğretim bölge okulunda okuyan öğrencilerin kişisel hijyen uygulamalarının geliştirilmesine yönelik uzman kişiler tarafından seminer ve konferanslar verilmesi, öğrencilere, okul personeline ve ailelere kişisel hijyen uygulamaları ile ilgili pratik bilgiler veren eğitici kaynakların (afiş, broşür, el kitabı vb.) hazırlanarak sunulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hijyen, kişisel hijyen, yatılı ilköğretim bölge okulu, ilköğretim öğrencisi.

**THE SECOND GRADE STUDENTS' PRACTISES ABOUT PERSONAL HYGIENE
IN REGIONAL BOARDING PRIMARY SCHOOL****ABSTRACT**

The aim of this research is determining the personal hygiene practises of second grade category (6, 7 and 8th grade) students. The sample of this study consists of 142 female and 146 male, making a total of 288 students attending to Yukarıkocayatak Regional Boarding Primary School in Serik in Antalya. In order to collect the data, a survey including questions related to students' demographic information and personal hygiene practises has been conducted. According to the study results, most of the students brush their teeth everyday on a regular basis, wash their feet everyday, clean their ears with the help of a cotton tip and change their socks everyday; half of the students change their underwears in 2-3 days, clean their noses regularly with a running water or with a clean tissue. Also,

¹ Yukarıkocayatak Yatılı Bölge Orta Okulu, ANTALYA, ali.arat@hotmail.com.tr

² Gazi Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Temel Eczacılık Bilimleri Bölümü, ANKARA, isimsek@gazi.edu.tr

³ Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ANKARA, gurkoc@gazi.edu.tr

female students have bath more frequently in winter, brush their teeth more frequently and regularly than male students, and day students change their toothbrushes more often than boarding students and the differences is significant in .05 level between groups. Considering the study results, it is recommended that in order to enhance the students' hygiene practices, seminars and lectures should be given by experts and informative educational materials (such as hand outs, posters, brochures) should be prepared and presented to students, school staff and parents.

Keywords: Hygiene, personal hygiene, regional boarding primary school, primary school students.

1. GİRİŞ

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de en önemli sorunların başında sağlık sorunları gelmektedir. Bu sorunların bir kısmı yanlış sağlık uygulamaları ve anlayışından kaynaklanmaktadır. Bireye olumlu ve doğru sağlık davranışları kazandırılmasında sağlık eğitimi önemli bir yere sahiptir. Sağlık eğitiminin önemli bir boyutunu da kişisel hijyen oluşturmaktadır. Kişisel hijyen, bireyin sağlığını korumak için yaptığı tüm temizlik uygulamaları olarak tanımlanabilir (Güler, 2008; Yılmaz ve Özkan, 2009). Kişisel hijyen, kişisel ve sosyal sağlığın temeli olmasının yanında, toplum içinde yaşamının da vazgeçilmez bir parçasıdır. Kişisel hijyen özellikle vücut ve el temizliği, soğuk algınlığı, diyare ve grip virüslerinin yayılmasını önlemede temel faktördür. Ayrıca kişisel hijyen bulaşıcı hastalıkların ve enfeksiyonların yayılmasının önlenmesine etki eder (Pittet, 2001; Aiello et al., 2008; Ejemot et al., 2009). Aiello ve arkadaşlarının (2008), otuzdan fazla el yıkama araştırmasını analiz ettiği meta-analiz çalışmasında el yıkama sayesinde üst solunum yolu enfeksiyonlarının % 21'e, gastrointestinal hastalıkların % 31'e kadar önlendiği belirtilmiştir.

Kişisel hijyen kapsamında vücut temizliği ve bakımı, el ve ayakların temizliği, kulak ve burun temizliği, dişlerin temizliği, kıyafet temizliği, temizlikte su, sabun ve havlu kullanma gibi davranışlar yer almaktadır. Küçük yaşlarda anne-baba, öğretmen tarafından kazandırılan kişisel hijyen uygulamaları, sonraları birey tarafından devam ettirilir. Kişisel hijyen alışkanlığının çocuklukta kazanılması, bireyin gelecekteki sağlığını doğrudan etkiler (Yılmaz ve Özkan, 2009; Oyibo, 2012). İlköğretim çocuklarının kişisel hijyen bilgilerinin yetersiz olması, enfeksiyon riskini de beraberinde getirmektedir. Zamanlarının çoğunu okulda geçiren çocuklar her şeye dokunmakta, arkadaşları ile yakın temas halinde bulunmakta ve genellikle de ellerini daha fazla ağızlarına götürmektedir. Yapılan çalışmalarda ellerin temiz olmaması, pek çok bakterinin yayılmasında temel faktör olarak gösterilmektedir (Aiello et al., 2002; Aiello et al., 2008). Tüm bireyler zayıf kişisel hijyenden etkilenmekle birlikte en savunmasız grup okul çocuklarıdır (WHO, 1996).

Buna dayanarak kişisel hijyen kurallarının davranışa dönüştürülmesinde ilköğretim çağının önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle bu araştırmanın bir yatılı bölge ilköğretim okulunda gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Öğrencilerin küçük yaşlarda kişisel hijyen uygulamalarını kazanmaları sonraki yaşamlarını etkileyecektir. İkinci neden ise, yatılı okullarda hijyen kurallarına uymanın ayrı bir önem arz etmesidir. Çünkü bir çok öğrencinin birlikte yaşadığı yatılı okullarda kişisel hijyen kurallarına uyulmazsa, enfeksiyon riski artacak ve grip, nezle, diyare vb. hastalıkların virüsleri çok daha kolay ve hızlı yayılacaktır.

Yatılı okullar öğrencilerin gündüz eğitim alıp, gece de okulun yatakhanelerini kullandığı, bir yatakhane de çok sayıda öğrencinin yer aldığı kurumlardır. Yatılı okullarda öğrenciler gündüz derslerinin yanında gece yatarken de çok sayıda arkadaşı ile fiziksel açıdan yakın olmakta, yaşama alanını paylaşmakta ve değişik kişisel hijyen alışkanlıklarına sahip öğrencilerle bir arada yaşamaktadır. Bu nedenle, yatılı okul öğrencilerinin bakteriyel ve viral hastalıklara yakalanma riski daha yüksektir.

Bu araştırmanın genel amacı, Antalya İli Serik İlçesi Yukarıkocayatak Beldesindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okulunun (YİBO) II. kademesinde (6, 7 ve 8. sınıf) okuyan öğrencilerin kişisel hijyen uygulamalarını saptamaktır. Bu genel amaca ulaşmak için aşağıdaki alt amaçlara cevap aranmıştır;

1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre kişisel hijyen uygulamaları arasında fark var mıdır?
2. Yatılı ve gündüzlü eğitim alan öğrencilerin kişisel hijyen uygulamaları arasında fark var mıdır?

2. YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Antalya ili Serik ilçesi Yukarıkocayatak beldesinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda 2011-2012 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören II.kademe (6, 7, ve 8. sınıflar) öğrencileri oluşturmaktadır.

Çalışma evreninin tamamı örneklem olarak alınmıştır. 2011-2012 eğitim öğretim yılında Yukarıkocayatak YİBO'ya kayıtlı olan II. kademe (6, 7 ve 8. Sınıf) öğrenci sayısı 294'tür. Ancak araştırma anketinin uygulandığı süre içerisinde devamsızlık vb. nedenlerle 6 öğrenciye ulaşılamamış ve araştırma Mayıs 2012'de 288 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. 30.3.2012 tarih ve 6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ilköğretim okulları ilköğretim ve ortaokula dönüştürüldüğünden okul Haziran 2012'de Yatılı Bölge Ortaokulu olmuştur.

Öğrencilerin %50.7'si erkek, %49.3'ü kız öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin %28.5'i 6. Sınıf %34.7'si 7. Sınıf ve %36.8'i 8. Sınıf öğrencisi olup, %67.0'ı gündüzlü, %33.0'ı yatılı okumaktadır. Öğrencilerin %74.0'ı daha önce kişisel hijyen ile ilgili eğitim almadığını, %26.0'ı daha önce kişisel hijyen ile ilgili eğitim aldığını (okuldan, aileden vb şeklinde) ve %74.7'si kişisel hijyen ile ilgili eğitim almak istediğini belirtmiştir. Öğrencilerin babalarının %73.3'ünün, annelerinin %47.9'unun çiftçi, %43.1'inin annelerinin ise ev hanımı oldukları görülmektedir. Öğrencilerin ailelerinin %42.0'mın 501-1000 TL, %35.1'inin 500 TL ve altında, %13.5'inin 1001-1500 TL, %4.9'unun 1501-2000 TL ve sadece %4.5'inin 2001 TL ve üzeri bir ortalama aylık gelire sahip oldukları belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu yoluyla toplanmıştır. Anket formu geliştirilmesine başlamadan önce konu ile ilgili literatür taraması yapıp, bu konuda yapılan araştırmalar incelenerek, bir anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formu eğitim bilimlerinden bir uzman ve sağlık bilimlerinden iki uzman öğretim elemanı tarafından incelendikten sonra, öneriler doğrultusunda yeniden düzenlenerek ön uygulaması(n=30) yapılmış ve en son şekli verilmiştir. Anket formu

Çizelge 1'in devamı

	Yemekten sonra	121	82.9	128	90.1	249	86.5	3.24	1	0.072
	Tuvaletten sonra	140	95.9	138	97.2	278	96.5	0.36	1	0.549
	Dışarıdan eve gelince	105	71.9	118	83.1	223	77.4	5.15	1	0.023*
	Paraya dokunduktan sonra	29	19.9	31	21.8	60	20.8	0.17	1	0.681
	Hapsirdikten sonra	114	78.1	113	79.6	227	78.8	0.096	1	0.756
	Ellerini kirli hissettiğinde	119	81.5	132	93.0	251	87.2	8.43	1	0.004**
	Birisiyle tokalaşınca	19	13.0	18	12.7	37	12.8	0.07	1	0.932
Ayak yıkama	Her gün	128	87.7	131	92.3	259	89.9			
	Haftada iki	10	6.8	9	6.3	19	6.6			
	Haftada bir	4	2.7	2	1.4	6	2.1			
	Sadece banyo yaptığı zaman	4	2.8	-	-	4	1.4			
	El tırnağı kesme sıklığı	102	69.9	124	87.3	226	78.5			
	Haftada bir	27	18.5	16	11.3	43	14.9			
	On günde bir	11	7.5	1	0.7	12	4.2	16.81	3	0.010**
	Ayda bir	6	4.1	1	0.7	7	2.4			
	Bir büyüğü söyleyince	6	4.1	1	0.7	7	2.4			
	Ayak tırnağı kesme sıklığı	82	56.2	109	76.8	191	66.3			
Haftada bir	48	32.9	26	18.3	74	25.7				
On günde bir	13	8.9	5	3.5	18	6.3	14.06	3	0.031*	
Ayda bir	3	2.0	2	1.4	5	1.7				
Bir büyüğü söyleyince	3	2.0	2	1.4	5	1.7				
Kıyafet temizliği	Çorap değiştirme sıklığı	121	82.9	129	90.8	250	86.8			
	Her gün	19	13.0	11	7.7	30	10.4			
	Haftada iki	4	2.7	2	1.5	6	2.1			
	Haftada bir	2	1.4	-	-	2	0.7			
	İki haftada bir	2	1.4	-	-	2	0.7			
	Her gün	31	21.2	56	39.4	87	30.2			
	İç çamaşırı değiştirme sıklığı	76	52.1	65	45.8	141	49.0			
	2-3 günde bir	26	17.8	2	1.4	28	9.7	29.69	3	0.010**
	Banyodan sonra	13	8.9	19	13.4	32	11.1			
	Kirlendiğinde	13	8.9	19	13.4	32	11.1			
Okul kıyafeti değiştirme sıklığı	79	54.1	87	61.3	166	57.6				
Haftada iki	62	42.5	52	36.6	114	39.6	6.21	3	0.101	
Haftada bir	5	3.4	3	2.1	8	2.4				
Değiştirmiyor	5	3.4	3	2.1	8	2.4				
Kişisel Hijyen Araç-Gereçlerini Kullanma Durumu ***	Yüz havlusu	43	30.1	63	45.3	106	37.6	6.991	1	0.008**
	Kişisel Ortak	100	69.9	76	54.7	176	62.4			
	Banyo lifi	52	43.0	80	62.5	132	53.0	9.519	1	0.002**
	Kişisel Ortak	69	57.0	48	37.5	117	47.0			
	Bornoz/banyo havlusu	79	61.2	115	85.2	194	73.5	19.411	1	0.001**
	Kişisel Ortak	50	38.8	20	14.8	70	26.5			
	Tırnak makası	41	28.5	47	33.3	88	30.9	0.789	1	0.374
	Kişisel Ortak	103	71.5	94	66.7	197	69.1			
	Tarak	90	65.2	118	83.1	208	74.3	11.714	1	0.001**
	Kişisel Ortak	48	34.8	24	16.9	72	25.7			
Şampuan	Kişisel Ortak	46	33.1	64	45.1	110	39.1	4.230	1	0.040*
	Kişisel Ortak	93	66.9	78	54.9	171	60.9			
Sabun	Kişisel Ortak	36	25.5	47	33.3	83	29.4	2.066	1	0.151
	Kişisel Ortak	105	74.5	94	66.7	199	70.6			

*p<.05, **p<.01***Kullananlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Çizelge 1'e göre vücut temizliği ve bakımı kapsamında öğrencilerin % 64.2'si yazın her gün, % 58.0'i kışın iki günde bir banyo yapmakta ve % 38.2'si iki günde bir saçlarını yıkamaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında, erkek öğrencilerin % 62.3'ünün, kız öğrencilerin %66.2'sinin yazın her gün banyo yaptığı buna karşın kışın her gün banyo yapanların oranının erkek öğrencilerde 5.5, kız öğrencilerde 3.5 olduğu görülmektedir. Kışın erkek öğrencilerin % 54.8'i, kız öğrencilerin de % 61.3'ü haftada iki kez banyo yapmaktadır. Saç yıkama sıklıklarına bakıldığında erkek öğrencilerin % 34.9'unun, kız öğrencilerin % 41.5'inin iki günde bir saç yıkadığı anlaşılmaktadır. Kışın banyo yapma sıklığı ve saç yıkama sıklığı ile cinsiyet arasında kızlar lehine .05 düzeyinde anlamlı fark vardır (p<0.05). Başka bir deyişle kızlar erkeklere göre kışın daha fazla banyo yapmakta ve saçlarını daha fazla yıkamaktadır. Buna göre kız öğrencilerin vücut ve saç temizliğine daha fazla önem verdiği söylenebilir.

Öğrencilere kulak ve burun temizliklerini nasıl yaptıkları sorulmuştur. Buna göre öğrencilerin % 52.8'i kulağını yanlış bir uygulama biçimi olan ucuna pamuk sarılı çubuk ile

temizlemekte, % 96.5' ise burnunu akar su ya da temiz bir mendil yardımı ile temizlemektedir. Erkek öğrencilerin % 54.1'i, kız öğrencilerin % 51.4'ü ucuna pamuk sarılı çubukla kulak temizliği yapmaktadır. Burun temizliğinde ise doğru bir uygulama olan burnu akarsu ya da temiz bir mendille temizleyenlerin oranı erkeklerde % 95.2, kızlarda % 97.9'dur. Bulgulardan öğrencilerin çoğunluğunun burun temizliğini doğru, ancak kulak temizliğini hatalı yaptıkları ve bu uygulamaların cinsiyete göre anlamlı fark göstermediği tespit edilmiştir ($p>0.05$).

Grubun % 80.6'sı dişlerini fırçalamaktadır. Ayrıca öğrencilerin % 51.7'sinin dişlerini günde bir kez fırçaladığı ve % 47.6'sının üç aydan daha kısa sürede diş fırçasını değiştirdiği tespit edilmiştir. Diş temizliği ile ilgili uygulamalar cinsiyete göre karşılaştırılmış ve erkek öğrencilerin % 73.3'ünün dişlerini fırçalarken, % 26.7'sinin diş fırçalamadığı, kız öğrencilerin % 88.0'ının diş fırçalarken, % 12.0'sinin diş fırçalamadığı bulunmuştur. Erkek öğrencilerin % 59.8'i dişlerini günde bir kez, % 20.6'sı iki kez, % 19.6'sı üç kez fırçalamaktadır. Kız öğrencilerde oranlar sırasıyla % 44.8, %38.4 ve % 16.8'dir. Erkek öğrencilerin % 45.2'si, kız öğrencilerin % 50.0'si 3 aydan daha kısa sürede diş fırçasını değiştirmektedir. Diş fırçalama durumu ve diş fırçalama sıklığı ile cinsiyet arasında kız öğrenciler lehine 0.05 düzeyinde anlamlı fark bulunmaktadır. Kız öğrenciler diş temizliğine erkek öğrencilere göre daha fazla özen göstermektedir.

Öğrencilerin el ve ayak yıkama durumları incelendiğinde, öğrencilerin çoğunluğu tuvaletten sonra (% 96.5) ve sabah kalkınca ellerini yıkamaktadır (%89.6). Öğrencilerin en az el yıkadığı durum ise paraya dokunduktan sonra (% 20.8) ve birisiyle tokalaştıktan sonradır (%12.8). Sabah kalkınca erkeklerin % 89.0'unun, kızların % 90.1'inin; yemekten önce erkeklerin % 81.5'inin, kızların % 88.0'inin; yemekten sonra erkeklerin % 82.9'unun, kızların % 90.1'inin; tuvaletten sonra erkeklerin % 95.9'unun, kızların % 97.2'sinin; birisiyle tokalaştıktan sonra erkeklerin %13.0'ünün, kızların % 12.7'sinin; dışarıdan eve gelince erkeklerin % 71.9'unun, kızların % 83.1'inin; paraya dokunduktan sonra erkeklerin % 19.9'unun, kızların % 21.8'inin; hapsirdikten sonra erkeklerin % 78.1'inin, kızların % 79.6'sının ve ellerini kirli hissettiğinde erkeklerin % 81.5'inin, kızların % 93.0'ünün ellerini yıkadığı saptanmıştır. Dışarıdan eve gelince ve ellerini kirli hissettiğinde yıkama ile cinsiyet arasında kızlar lehine 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır. Kızlar erkeklere göre ellerini daha fazla yıkamaktadır.

Öğrencilerin % 89.9'u ayaklarını her gün yıkamaktadır. Cinsiyete göre karşılaştırmada ise erkek öğrencilerin % 87.7'sinin, kız öğrencilerin % 92.3'ünün her gün ayaklarını yıkadığı görülmektedir. Grubun % 78.5'i el tırnaklarını, % 66.3'ü ayak tırnaklarını haftada bir kez kesmektedir. El ve ayak tırnaklarını kesme sıklığı ile cinsiyet arasındaki farka bakıldığında, erkek öğrencilerin % 69.9'unun kız öğrencilerin % 87.3'ünün haftada bir el tırnaklarını, erkek öğrencilerin % 56.2'sinin, kız öğrencilerin % 76.8'inin ayak tırnaklarını kestiği görülmektedir. El ve ayak tırnaklarını kesme sıklığı ile cinsiyet arasında anlamlı fark vardır ($p<0.05$). Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre el ve ayak tırnaklarını daha sık kesmektedir.

Öğrencilerin % 86.8'i çoraplarını her gün, % 49.0'u iç çamaşırlarını 2-3 günde bir ve 57.6'sı okul kıyafetini haftada iki defa değiştirdiğini söylemektedir. Öğrencilerin çorap, iç çamaşırı ve okul kıyafeti değiştirme sıklığının cinsiyete göre karşılaştırılmasında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Erkek öğrencilerin % 82.9'u çoraplarını her gün, % 21.2'si iç çamaşırlarını her gün, % 52.1'i 2-3 günde bir, % 54.1'i okul kıyafetini haftada iki kez

değiştirmektedir. Kız öğrencilere bakıldığında her gün çorap değiştirenlerin oranı % 90.8, iç çamaşırlarını her gün değiştirenlerin oranı % 39.4, 2-3 günde bir değiştirenlerin oranı % 45.8, ve okul kıyafetini haftada iki kez değiştirenlerin oranı % 61.3'dür. İç çamaşırı ve okul kıyafeti değiştirme sıklığı ile cinsiyet arasında 0.01 düzeyinde anlamlı fark vardır. Kız öğrenciler iç çamaşırı ve okul kıyafetini daha sık değiştirmektedir.

Öğrencilerin kişisel hijyen araç-gereçlerini kişisel mi yoksa ortak mı kullandıklarını belirleyen bulgulara göre, öğrencilerin % 62.4'ü yüz havlusunu, % 69.1'i tırnak makasını, % 70.6'sı sabunu, % 60.9'u şampuanı ortak; % 53.0'ü banyo lifini, % 74.3'ü tarağını, % 73.5'i bornoz/banyo havlusunu kişisel kullanmayı tercih etmektedir. Ayrıca cinsiyete göre yapılan karşılaştırmada yüz havlusunu erkeklerin % 69.9'u, kızların % 54.7'sinin ortak, banyo lifini erkeklerin % 57.0'sinin ortak kızların % 62.5'inin kişisel, bornoz/havluyu erkeklerin % 61.2'sinin, kızların % 85.2'sinin kişisel, tırnak makasını erkeklerin % 71.5'inin kızların % 66.7'sinin ortak, tarağı erkek öğrencilerin % 65.2'sinin kızların % 83.1'inin kişisel, sabunu erkek öğrencilerin % 74.5'inin kızların % 66.7'sinin ortak ve şampuanı erkeklerin % 66.9'unun, kızların % 54.9'unun ortak kullandığı tespit edilmiştir. Yüz havlusu, banyo lifi, bornoz ve tarağı ortak/kişisel kullanma ile cinsiyet arasında 0.01, şampuanı ortak/kişisel kullanma ile cinsiyet arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır. Erkek öğrenciler kişisel hijyen araç-gereçlerini kız öğrencilere göre daha fazla ortak kullanmaktadır.

Çizelge 2'de öğrencilerin yatılı ve gündüzlü olma durumuna göre kişisel hijyen uygulamaları yer almaktadır.

Çizelge 2. Öğrencilerin Öğrenim Türüne Göre Kişisel Hijyen Uygulamaları

	Yazın		Öğretim Türü				X	sd	p		
			Yatılı		Gündüzlü					Toplam	
Vücut temizliği ve bakımı	banyo yapma sıklığı		N	%	N	%	N	%			
	Her gün		57	60.0	128	66.3	185	64.2	4.113	2	0.128
	Haftada iki		30	31.6	59	30.6	89	30.9			
	Haftada bir		8	8.4	6	3.1	14	4.9			
	Kışın banyo yapma sıklığı	Her gün	1	1.1	12	6.2	13	4.5	10.65	4	0.031*
		Haftada iki	48	50.5	119	61.7	167	58.0			
		Haftada bir	42	44.2	57	29.5	99	34.4			
		On beş günde bir	4	4.2	5	2.6	9	3.1			
	Saç yıkama sıklığı	Her gün	11	11.6	45	23.3	56	19.4	7.569	3	0.056
		İki günde bir	39	41.1	71	36.8	110	38.2			
		Üç günde bir	35	36.8	51	26.4	86	29.9			
		Banyo haricinde saçlarını yıkamıyor	10	10.5	26	13.5	36	12.5			
Kulak ve burun temizliği	Kulak temizliği	Kulaklarının içini ucuna pamuk sarılı çubuk ile temizliyor	43	45.3	109	56.5	152	52.8	3.772	3	0.287
		Düzenli olarak nemli bir bez ile dış kulağını ve kulağının arkasını temizliyor	25	26.3	36	18.7	61	21.2			
		Temizlemiyor	1	1.1	1	0.5	2	0.7			
		Banyo sırasında yıkıyor	26	27.3	47	24.3	73	25.3			
	Burun temizliği	Burnunu düzenli olarak akar su ile veya temiz bir mendil ile temizliyor	91	95.8	187	96.9	278	96.5			

Çizelge 2'nin devamı

		Burnunun içinde biriken burun atıklarını parmağı ile çıkartıyor	1	1.1	1	0.5	2	0.7			
Dış temizliği	Dış fırça durumu	Temizlemiyor	3	3.1	5	2.6	8	2.8	0.613	1	0.434
		Fırçalıyor	79	83.2	153	79.3	232	80.6			
		Fırçalamıyor	16	16.8	40	20.7	56	19.4			
	Dış fırçalama sıklığı	Günde bir	42	53.2	78	51.0	120	51.7	0.314	2	0.855
		Günde iki	22	27.8	48	31.4	70	30.2			
		Günde üç	15	19.0	27	17.6	42	18.1			
		3 ay ve daha az	56	58.9	81	42.0	137	47.6			
Dış fırçası değiştirme sıklığı	6 ayda bir	11	11.6	59	30.6	70	24.3	13.64	3	0.003**	
	1 yıl ve daha fazla	6	6.3	9	4.6	15	5.2				
El ve ayak temizliği	El yıkama	Eskidikçe	22	23.2	44	22.8	66	22.9	0.205	1	0.651
		Sabah kalkınca	84	88.4	174	90.2	258	89.6			
		Yemekten önce	85	89.5	159	82.4	244	84.7			
		Yemekten sonra	85	89.5	164	85.0	249	86.5			
		Tuvaletten sonra	92	96.8	186	96.4	278	96.5			
		Dışardan eve gelince	68	71.6	155	80.3	223	77.4			
		Paraya dokunduktan sonra	17	17.9	43	22.3	60	20.8			
		Hapşürdükten sonra	73	76.8	154	79.8	227	78.8			
		Ellerini kirli hissettiğinde	79	83.2	172	89.1	251	87.2			
	Ayak yıkama	Birisiyle tokalaşınca	13	13.7	24	12.4	37	12.8	0.089	1	0.766
		Her gün	92	96.8	167	86.5	259	89.9			
		Haftada iki	3	3.2	16	8.3	19	6.6			
	El tırnağı kesme sıklığı	Haftada bir	-	-	6	3.1	6	2.1	-	-	-
		Sadece banyo yaptığı zaman	-	-	4	2.1	4	1.4			
		Haftada bir	72	75.8	154	79.8	226	78.5			
On günde bir		15	15.8	28	14.5	43	14.9				
Ayda bir		5	5.3	7	3.6	12	4.2				
Bir büyüğü söyleyince		3	3.1	4	2.1	7	2.4				
Ayak tırnağı kesme sıklığı	Haftada bir	64	67.4	127	65.8	191	66.3	0.416	3	0.937	
	On günde bir	24	25.3	50	25.9	74	25.7				
	Ayda bir	6	6.3	12	6.2	18	6.3				
Kıyafet temizliği	Çorap değiştirme sıklığı	Bir büyüğü söyleyince	1	1.0	4	2.1	5	1.7	-	-	-
		Her gün	89	93.7	161	83.4	250	86.8			
		Haftada iki	6	6.3	24	12.4	30	10.4			
	İç çamaşır değiştirme sıklığı	Haftada bir	-	-	6	3.1	6	2.1			
		İki haftada bir	-	-	2	1.1	2	0.7			
		Her gün	27	28.4	60	31.1	87	30.2			
		2-3 günde bir	51	53.7	90	46.6	141	49.0			
Okul kıyafeti değiştirme sıklığı	Banyodan sonra	5	5.3	23	11.9	28	9.7	3.157	3	0.368	
	Kirlendiğinde	12	12.6	20	10.4	32	11.1				
	Haftada iki	52	54.7	114	59.1	166	57.6				
Kişisel Hijyen Araç- Gereçlerini Kullanma	Yüz havlusu	Haftada bir	41	43.2	73	37.8	114	39.6	-	-	-
		Değiştirmiyor	2	2.1	6	3.1	8	2.8			
	Banyo lifi	Kişisel	54	58.7	52	27.4	106	37.6			
		Ortak	38	41.3	138	72.6	176	62.4			
	Bornoz/ban yo havlusu	Kişisel	49	58.3	83	50.3	132	53.0			
		Ortak	35	41.7	82	49.7	117	47.0			
	Tırnak makası	Kişisel	62	71.3	132	74.6	194	73.5			
		Ortak	25	28.7	45	25.4	70	26.5			
	Tarak	Kişisel	44	47.3	44	22.9	88	30.9			
		Ortak	49	52.7	148	77.1	197	69.1			
Şampuan	Kişisel	68	74.7	140	74.1	208	74.3				
	Ortak	23	25.3	49	25.9	72	25.7				
Sabun	Kişisel	47	50.0	63	33.7	110	39.1				
	Ortak	47	50.0	124	66.3	171	60.9				
	Kişisel	40	44.0	43	22.5	83	29.4				
	Ortak	51	56.0	148	77.5	199	70.6				

*p<.05, **p<.01

Çizelge 2'ye göre, yazın yatılı öğrencilerin % 60.0'ının, gündüzlü öğrencilerin % 66.3'ünün her gün; kışın yatılı öğrencilerin % 50.5'inin, gündüzlü öğrencilerin % 61.7'sinin haftada iki defa banyo yaptıkları görülmektedir. Saç yıkama sıklıklarına bakıldığında ise, yatılı öğrencilerin % 41.1'i, gündüzlü öğrencilerin % 36.8'i saçlarını iki günde bir yıkamaktadır. Kışın banyo yapma sıklığı ile öğrenim türü arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır. Gündüzlü öğrenciler yatılı öğrencilere göre kışın daha sık banyo yapmaktadır.

Yatılı ve gündüzlü öğrencilerin kulak ve burun temizliği ile ilgili bulgulara göre, yatılı öğrencilerin % 45.3'ü, gündüzlü öğrencilerin % 56.5'i kulaklarını ucuna pamuk sarılı çubuk ile temizlemektedir. Burun temizliğinde en çok yapılan ise burnunu akarsu ya da temiz bir mendille temizlemektir (yatılı öğrenciler % 95.8, gündüzlü öğrenciler 96.9). Hem yatılı hem gündüzlü öğrencilerin yarısının kulak temizliği için yanlış uygulama, öğrencilerin çoğunluğunun ise burun temizliği için doğru uygulama yaptıkları söylenebilir.

Öğrencilerin diş temizliğine bakıldığında, yatılı öğrencilerin % 83.2'si, gündüzlü öğrencilerin % 79.3'ü dişlerini fırçalamaktadır. Yatılı öğrencilerin % 53.2'si, gündüzlü öğrencilerin % 51.0'i dişlerini günde bir kez fırçalamakta ve yatılı öğrencilerin % 58.9'u, gündüzlü öğrencilerin % 41.0'si diş fırçasını 3 aydan daha kısa sürede değiştirmektedir. Diş fırçası değiştirme süresi ile öğrenim türü arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır. Başka bir deyişle yatılı öğrenciler diş fırçalarını gündüzlü öğrencilere göre daha sık değiştirmektedir.

Yatılı ve gündüzlü öğrencilerin el yıkama alışkanlıkları incelendiğinde, yatılı öğrencilerin % 88.4'ünün sabah kalkınca, % 89.5'inin yemekten önce, % 85.0'inin yemekten sonra, % 96.8'inin tuvaletten sonra, % 71.6'sının dışarıdan eve gelince, % 17.9'unun paraya dokunduktan sonra, % 76.8'inin hapsirdikten sonra, % 83.2'sinin ellerini kirli hissettiğinde ve % 13.7'sinin birisiyle tokalaşınca ellerini yıkadığı görülmektedir. Gündüzlü öğrencilerin oranları ise sırasıyla % 90.2, % 82.4, % 89.5, % 96.4, % 80.3, % 22.3, % 79.8, % 89.1 ve % 12.4'dür. Öğrencilerin en az el yıkadığı durumlar paraya dokundukları ve birisiyle tokalaştıkları zamandır. Öğrenciler en fazla tuvaletten sonra ve yemekten önce ellerini yıkamaktadır. Görüldüğü gibi yatılı ve gündüzlü öğrenciler özellikle tuvaletten sonra, sabah kalkınca, yemekten önce ve ellerini kirli hissettiğinde yıkamaktadır ve iki grubun yüzdeleri birbirine yakındır. Yatılı öğrencilerin % 96.8'i, gündüzlülerin ise % 86.5'i her gün ayaklarını yıkamaktadır. Yatılı öğrencilerin % 75.8'i el tırnaklarını, % 67.4'ü ayak tırnaklarını haftada bir keserken gündüzlü öğrencilerde bu oran el ayaklarını kesmede 79.8, ayak tırnaklarını kesmede % 65.8'dir.

Çizelgeye göre yatılı öğrencilerin % 93.7'si, gündüzlü öğrencilerin % 83.4'ü çoraplarını her gün; yatılı öğrencilerin % 53.7'si, gündüzlü öğrencilerin % 46.6'sı iç çamaşırlarını 2-3 günde bir; yatılı öğrencilerin % 54.7'si, gündüzlü öğrencilerin % 59.1'i okul kıyafetlerini haftada iki kez değiştirmektedir. Gruplar arasında kıyafet değiştirme sıklığı açısından anlamlı fark bulunmamıştır.

Öğrencilerin kişisel hijyen araç-gereçlerini kullanım durumları ile ilgili bulgulara göre, yüz havlusunu yatılı öğrencilerin % 58.7'si kişisel, gündüzlü öğrencilerin % 72.6'sı ortak; banyo lifini yatılı öğrencilerin % 58.3'ü, gündüzlü öğrencilerin % 50.3'ü kişisel, bornozu yatılı öğrencilerin % 71.3'ü, gündüzlü öğrencilerin % 74.6'sı kişisel, tırnak makasını yatılı öğrencilerin % 52.7'si, gündüzlü öğrencilerin % 77.1'i ortak; tarağı yatılı öğrencilerin % 74.7'si, gündüzlü öğrencilerin % 74.1'i kişisel, şampuanı yatılı öğrencilerin % 50.0'si, gündüzlü öğrencilerin % 66.3'ü ortak ve sabunu yatılı öğrencilerin % 56.0'sı gündüzlü

öğrencilerin % 77.5'i ortak kullanmaktadır. Yüz havlusu, tırnak makası, sabunu ortak/ kişisel kullanma ile öğrenim türü arasında düzeyinde 0.001 düzeyinde anlamlı fark vardır. Yatılı öğrencilerin gündüzlü öğrencilere göre kişisel hijyen araç-gereçlerini daha fazla kişisel kullandığı anlaşılmaktadır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Öğrencilerin kişisel hijyen uygulamalarının araştırıldığı bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Vücut temizliği ve bakımı açısından, hem kız hem de erkek öğrencilerin yarısından biraz fazlası yazın her gün, kışın iki günde bir banyo yapmakta ve yarısından daha azı da saçlarını iki günde bir yıkamaktadır. Cinsiyete göre yapılan karşılaştırmada kızların erkeklere göre saçlarını daha sık yıkadığı ($p<0.05$) ve kışın daha sık banyo yaptığı ($p<0.05$) saptanmıştır. Kız öğrencilerin vücut temizliği ve bakımı konusunda erkek öğrencilerden daha hassas olduğu söylenebilir. Öğrencilerin kişisel hijyen davranışlarının incelendiği başka çalışmalarda da kız öğrencilerin vücut temizliği uygulamalarının daha iyi olduğu (Drankiewicz and Dundes, 2003; White et al.,2005; Anderson et al.,2008; Şimşek vd.,2010; Erkal ve Şahin, 2011) ve erkek öğrencilere göre daha sık banyo yaptıkları belirlenmiştir (Kaya vd., 2006; Şimşek, 2006).Öğrenim türüne göre yapılan karşılaştırmada ise, gündüzlü öğrenciler yatılı öğrencilere göre kışın daha sık banyo yapmaktadır ($p<0.05$). Altınsoy tarafından 2008 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada da gündüzlü öğrencilerin yatılı öğrencilere göre daha sık banyo yaptığı bulunmuştur. Oysa yatılı öğrencilerin vücut temizliğine daha fazla dikkat etmeleri gerekir. Çünkü yatılı öğrenciler gündüzlü öğrencilere göre bulaşıcı hastalıklar açısından daha fazla risk altındadır. Ancak bu arada yatılı ve gündüzlü öğrencilerin yaşam şartları da göz önünde bulundurulmalıdır. Yatılı öğrenciler belli günlerde ve belli saatlerde sıcak su olanağına sahip olduğu için, kişisel hijyen uygulamaları daha düşük düzeyde çıkmış olabilir.

Kulak ve burun temizliği ile ilgili uygulamalar incelendiğinde, öğrencilerin yarısının kulaklarını yanlış bir uygulama olan ucuna pamuk sarılı çubuk ile temizlediği, çoğunluğunun ise burnunu doğru bir uygulama olan akarsu ya da temiz bir mendille temizlediği görülmüştür. Kulak ve burun temizliği ile cinsiyet ve öğrenim türü arasında anlamlı bir fark yoktur. Soydaş (2007) ve Ural (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da benzer biçimde bireylerin kulaklarını genellikle ucuna pamuk sarılı çubuk ile temizledikleri tespit edilmiştir. Bu durum ailelerin de benzer biçimde kulaklarını ucuna pamuk sarılı çubuk ile temizlediklerini ve çocuklarının da bu yanlış uygulamayı model aldıklarını düşündürmektedir. Ailelerin kulak temizleme bilgilerinin yetersizliği ve ayrıca ucuna pamuk sarılı çubukların kulak temizliği ürünü olarak satılıyor olması bu sonucun en önemli nedenleri arasında yer almış olabilir.

Diş temizliği uygulamaları ile ilgili bulgulara bakıldığında en ilginç sonuçlardan birisi, erkek öğrencilerin % 26.7'sinin, kız öğrencilerin % 12.0'sinin; yatılı öğrencilerin % 16.8'inin, gündüzlü öğrencilerin % 20.7'sinin dişlerini hiç fırçalamamasıdır. Başka bir deyişle erkek öğrencilerin dörtte biri, gündüzlü öğrencilerin de beşte biri dişlerini fırçalamamaktadır. Ayrıca erkek öğrencilerin % 59.8'i, kız öğrencilerin % 44.8'i, yatılıların % 53.2'si ve gündüzlülerin % 51.0'i dişlerini yalnızca günde bir kez fırçalamaktadır. Öğrencilerin dişlerini günden en az iki kez fırçalamaları gerekmektedir. Buna göre öğrencilerin diş fırçalama davranışları istenilen düzeyde değildir. Diş fırçalama durumu ve sıklığı ile cinsiyet arasında kız öğrenciler lehine anlamlı fark vardır. Literatürdeki

araştırmalar incelendiğinde, bu araştırmada olduğu gibi kadınların diş fırçalama konusunda daha duyarlı davrandığı görülmektedir (Sefit, 1996; Yürekten, 2004; Ural, 2007).

Kişisel hijyenin en önemli boyutlarından birisini el ve ayak yıkama oluşturmaktadır. Ellerin yıkanması enfeksiyon kontrolünde en etkili ve en önemli yöntemdir (Wong and Wai-San, 2005). Öğrencilerin (hem kız ve erkek hem de yatılı ve gündüzlü) tuvaletten sonra, sabah kalkınca ve yemekten önce ellerini daha sık yıkamaktadır. Öğrencilerin özellikle tuvaletten sonra ve yemekten önce ellerini yıkaması, gastrointestinal enfeksiyonların önlenmesi açısından sevindiricidir. Ancak yine grubun çoğunluğu paraya dokunduktan ve birisiyle tokalaştıktan sonra ellerini yıkamamaktadır. Oysa para en fazla el değiştiren ve bazı hastalık etkenlerinin yayılmasına neden olabilen bir nesnedir. Aynı şekilde, tokalaşmanın da bazı hastalık etkenlerinin yayılmasında katkısı olduğu bilinen bir gerçektir.

Yurt içindeki literatür incelendiğinde, el yıkama davranışlarının incelendiği pek çok araştırmada da öğrencilerin yemekten önce ve tuvaletten sonra ellerini daha sık yıkadığı (Bebiş, 1997; Güleç vd., 2000; Çan vd., 2001; Örsalet vd., 2002; Çetinkaya vd., 2005; Ardahan ve Bay, 2009; Şimşek vd., 2010; Erkal ve Şahin, 2011; Kitiş ve Bilgili 2011) bulunmuştur. Yurt dışında ise özellikle el yıkama uygulamalarına yoğunlaşan çalışmalara rastlanmaktadır. Scott ve Vanick (2007) 994 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmalarında grubun % 90.0'nin tuvaletten sonra, % 88.0'inin çiğ ete temastan sonra, % 71.0'inin jimnastikten sonra, % 62.0'sinin dışarıda oynadıktan sonra, % 60.0'nin hasta birisine dokunduktan sonra, % 19.0'unun hapşırıktan ya da öksürükten sonra ellerini yıkadığını tespit etmiştir. Anderson ve arkadaşları (2008) bir üniversitede öğrencilerin el yıkama davranışlarını gözlem yoluyla belirlemeye çalışmıştır. Üç hafta boyunca 1400 gözlemin yapıldığı bu araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin % 58.3'ü el hijyenine dikkat etmektedir. Bunların da % 85.6'sı su ve sabun kullanarak ellerini yıkamaktadır. Yine aynı çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre ellerini daha fazla yıkadığı, ellerini uygun biçimde yıkayanların oranının yalnızca % 35.8 olduğu bulunmuştur. Thumma ve arkadaşlarının (2009) öğrenci yurtlarında kalan öğrencilerle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin % 84'ü tuvaleti kullandıktan sonra ellerini her seferinde yıkadıklarını belirtmişlerdir. Benjamin ve arkadaşlarının (2008) çalışmasında, kız öğrencilerin (%55.3) erkek öğrencilere göre (%41.3) günde beş ve daha fazla el yıkadığı bulunmuştur. De Alwis ve arkadaşlarının (2012), Malezya'da tıp öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin tuvaletten sonra ellerini yıkama davranışları gözlenmiştir. Diğer çalışmalarda olduğu gibi gözlemlerde de kız öğrencilerin ellerini daha sıklıkla yıkadığı ve ayrıca erkek tuvalet kapısının kulpundaki bakteri miktarının kadın tuvaletinden daha fazla olduğu belirlenmiştir. Tuvaletten sonra ellerini sabunla yıkayanların oranı % 66.7'dir. Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin el yıkama oranlarının daha yüksek olduğu, kız öğrencilerin el ve ayak temizliğine daha fazla dikkat ettiği söylenebilir.

El temizliği ile cinsiyet açısından yapılan karşılaştırmaya göre, kız öğrenciler erkek öğrencilere göre dışarıdan eve gelince ve kirli hissettiğinde ellerini daha fazla yıkamaktadır ($p < 0.05$). El yıkama davranışları ile öğrenim türü arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Öğrencilerin çoğu ayaklarını her gün yıkamaktadır. Altınsoy'un (2008) yatılı ve gündüzlü öğrencilerin kişisel hijyen davranışlarını incelediği araştırmasında, hem yatılı hem de gündüzlü öğrencilerin çoğunluğunun yemekten önce, tuvaletten sonra ve ellerini kirli hissettiğinde yıkadığı ve gruplar arasında fark olmadığı tespit edilmiştir. El ve ayak tırnaklarını haftada bir kesen kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısından daha fazladır ve gruplar arasında 0.05 düzeyinde anlamlı fark vardır.

Öğrencilerin kıyafet temizliğine bakıldığında çoğunluğunun çoraplarını her gün, yarısının iç çamaşırlarını 2-3 günde bir ve okul kıyafetlerini haftada iki kez değiştirdiği bulunmuştur. Kıyafet değiştirme sıklığı (çorap, çamaşır ve okul kıyafeti) kız öğrencilerde erkek öğrencilerden daha fazladır. Özellikle kız öğrencilerin % 39.4'ünün iç çamaşırlarını her gün değiştirdiği görülmektedir. Erkeklerde ise bu oran % 21.2'dir. İç çamaşırı ve okul kıyafeti değiştirme sıklığı ile cinsiyet arasında kız öğrenciler lehine 0.01 düzeyinde anlamlı fark gözlenmiştir. Anlamlı fark bulunmama ile birlikte yatılı öğrenciler gündüzlülere göre çoraplarını daha sık değiştirmektedir. Öğrenim türü ile okul kıyafeti değiştirme sıklığı arasında anlamlı bir fark yoktur. Şimşek ve arkadaşlarının çalışmasında (2010), öğrencilerin yalnızca % 21.5'inin haftada bir-iki kez iç çamaşırı değiştirdiği saptanmıştır. Bu çalışmadaki oranlar daha sevindirici olmakla birlikte yeterli düzeyde değildir.

Öğrencilerin kişisel hijyen araç-gereçlerini kullanma durumuna bakıldığında, kız öğrencilerin yüz havlusu, banyo lifi, bornoz, tarak ve şampuanı; yatılı öğrencilerin ise yüz havlusu, tırnak makası ve şampuanı daha çok kişisel kullanmayı tercih ettiği ve gruplar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Kız öğrenciler erkek öğrencilere göre, yatılı öğrenciler gündüzlü öğrencilere göre kişisel hijyen eşyalarını daha fazla kişisel kullanmaktadır. Bu sonuç Çan ve arkadaşlarının (2001), Yürekten'in (2004), Şimşek'in (2006) ve Miko ve arkadaşlarının (2012) araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Sözü edilen bu araştırmalarda da kız öğrenciler kişisel hijyen araç-gereçlerini erkek öğrencilere göre daha az ortak kullanmaktadır.

Sonuç olarak, kız öğrencilerin kişisel hijyen uygulamaları konusunda erkek öğrencilerden daha duyarlı olduğu ve kişisel temizliğine daha fazla önem verdiği görülmektedir. Gündüzlü öğrenciler daha sık banyo yaparken, yatılı öğrenciler kişisel hijyen araç-gereçlerini daha kişisel kullanmayı tercih etmektedir. Bu sonuçlara dayalı olarak; erkek öğrencilerin kişisel hijyen davranışlarının geliştirilmesi gerektiği ve bunun için aile ve öğretmenlere görevler düştüğü, öğrencilerde kişisel hijyen ile ilgili olumlu davranış değişikliklerinin geliştirilebilmesi amacıyla bu konuda uzman kişiler tarafından seminer ve konferanslar verilmesi, ilgili kurumlarca öğrencilere, okul personeline ve ailelere kişisel hijyen uygulamaları ile ilgili pratik bilgiler veren eğitici kaynaklar (afiş, broşür, el kitabı vb.) hazırlanarak sunulması, okullardaki rehberlik servislerinin kişisel hijyen konusunda okul personeli ve öğrencilere yönelik çalışmalar yapması, özellikle televizyon olmak üzere uygun kitle iletişim araçlarında kişisel hijyen ile ilgili eğitici filmlerin kamu spotu olarak verilmesi önerilebilir. Ayrıca, okullarda kişisel hijyen ile ilgili doğru alışkanlıkların gelişip gelişmediğine yönelik gözlem çalışmalarının yapılmasının da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5. KAYNAKLAR

- Aiello, A.E & Larson, E.L. (2002). Causal inference: the case of hygiene and health. *American Journal of Infection Control*, 60: 503-10.
- Aiello. A.E., Coulborn. R., Perez, V.& Larson, E.L. (2008). Effect of hand hygiene on infectious disease risk in the community setting: A meta-analysis. *American Journal of Public Health*, 98 (8): 1372-1382.
- Altınsoy, M. (2008). *Yatılı ilköğretim bölge okullarındaki yatılı ve gündüzlü öğrencilerin kişisel bakımlarına ilişkin uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Ardahan, M & Bay L. (2009). Hemşirelik yüksek okulu 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin vajinal akıntı ve bireysel hijyen hakkındaki bilgi düzeyleri. *Ege Tıp Dergisi*, 48 (1): 33-43.
- Anderson, J.L., Warren, C.A., Perez, E., Louis, R.I., Phillips, S., Wheeler, J., Cole, M. & Misra, R. (2008). Gender and ethnic differences in hand hygiene practices among college students. *American Journal of Infection Control*, 36 (5): 361-368.
- Bebiş, H. (1997). *Hemşire öğrencilerin kişisel hijyen bilgi ve uygulamalarının belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gata Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çan, G., Topbaş, M. & Kapucu, M. (2001). *Trabzon'da iki farklı yerleşim yerindeki ilköğretim öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıkları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Trabzon.
- Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Demir, Ö.F., Özdemir, L. & Sümer, H. (2005). Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinde kişisel hijyen alışkanlıkları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 14 (10): 229-236.
- De Alwis, W.R., Pakirisamy, P., San, L.W. & Xiaofen, E.C. (2012). A study on hand contamination and hand washing practices among medical students. ISRN Public Health. [<http://dx.doi.org/10.5402/2012/251483>.] 23 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Drankiewicz, D., & Dundes, L. (2003). Handwashing among female college students. *American Journal of Infection Control*, 31:67-71.
- Ejemot, R.I., Ehiri, J.E., Meremikwu, M.M. & Critchley, J.A. (2009). *Hand washing for preventing diarrhoea*. Evid.-Based Child Health, 4:893-939.
- Erkal, S. & Şahin, H. (2011). An application on determining hygiene behaviors of university students. *International Journal of Business and Social Science*. 2 (8): 170-176.
- Güleç, M., Topbaş M., Kır, T. & Hasde, M., (2000). Ankara'da sosyoekonomik düzeyi farklı iki yerleşim yerindeki iki ilköğretim okulunda seçilen öğrencilerde el yıkama alışkanlıkları. *Türk Hijyen Ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 57 (2): 71-76.
- Güler, Ç. (2008). *Kişisel Hijyen, Çevre ve Sağlık*. Ankara: Yazıt Yayıncılık.
- Kaya, M., Büyükşerbetçi, M., Meriç, M.B., Çelebi, A.E., Boybeyi, Ö., Işık, A., Bozkurt, H.İ., Vaizoğlu, A.S. & Güler, Ç. (2006). Ankara'da bir lisenin 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen konusunda davranışlarının belirlenmesi. *STED*, 5 (10): 179-183.
- Kitiş, Y. & Bilgili, N. (2011). İlköğretim öğrencilerinde el hijyeni ve el hijyen eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4 (1): 93-102.
- Miko, B. A., Cohen, B., Conway, L., Gilman, A., Seward, S. L. J. & Larson, E. R.N. (2012). Determinants of personal and household hygiene among college students in New York City, *American Journal of Infection Control*, 40: 940-945.

- Oyibo, P.G., (2012). Basic personal hygiene: knowledge and practices among school children aged 6-14 years in Abraka, Delta State, Nigeria. *Continental Journal of Tropical Medicine*, 6 (1): 5 – 11.
- Örsal, Ö., Tezcan S, Çakır B, Tokur M. & Gülmez G. (2002). **Öğrencilerin kişisel temizlik bilgileri ve durumlarının değerlendirilmesi**. Diyarbakır. 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kongre Kitabı. 609-614.
- Pittet, D. (2001). Improving adherence to hand hygiene practice: a multidisciplinary approach. *Emerging Infectious Diseases Journal*, 7: 234-40.
- Scott, E., and Vanick, K. (2007). A survey of hand hygiene practices on a residential college campus. *American Journal of Infection Control*, 35 (10): 694-696.
- Sefit, Ü. (1996). **Kocaeli Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kişisel hijyen bilgilerinin saptanması**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Soydaş, Ö.E. (2007). **Okul çocuklarına hijyen alışkanlığı kazandırma**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, Ç. (2006). **On birinci sınıf öğrencilerinin kişisel bakım ve sağlığın korunmasına yönelik davranışlarının incelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, Ç., Piyal, B., Tüzün, H., Çakmak, D., Turan, H. & Seyrek, V. (2010). Ankara il merkezindeki bazı lise öğrencilerinde kişisel hijyen davranışları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9 (5): 433-440.
- Thumma, J., Aiello, A.E., Foxman, B. & Michigan, A. (2009). The association between handwashing practices and illness symptoms among college students living in a university dormitory. *American Journal of Infection Control*, 37 (1): 70-72.
- Ural, D.(2007). **Konaklama işletmelerinde çalışan personelin kişisel hijyen bilgileri ve uygulamaları üzerine bir araştırma**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- White, C., Kolble, R., Carlson, R. & Lipson, N. (2005). The impact of a health campaign on hand hygiene and upper respiratory illness among college students living in residence halls. *The Journal of American College Health*, 53:175-81.
- Wong, T.W. & Wai-San Tam, W. (2005). Handwashing practice and the use of personal protective equipment among medical students after the sars epidemic in HongKong. *American Journal of Infection Control*, 33(10): 580-586.
- WHO (World Health Organisation). (1996). **Strengthening interventions to reduce helminth infections as an entry point for the development of health promoting schools**. Geneva, World Health Organisation, (document HPR/HEP/96.10)
- Yılmaz, E. & Özkan, S. (2009). Bir ilçede farklı yerleşim yerindeki ilköğretim okulu öğrencilerinin kişisel hijyen alışkanlıklarının karşılaştırılması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (10): 1-18.

Yürekten, Z. (2004). *Koruma ve güvenlik görevlilerinin kişisel hijyen ile ilgili bilgi ve uygulamaları üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.